

ПРАВО НА ГРОМАДЯНСТВО: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Мельник О.М., слухач магістратури 2-го курсу навчально-наукового інституту №1 Національної академії внутрішніх справ.

Науковий керівник: професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Лапка Оксана Ярославівна**.

Традиційно громадянство розглядається як конституційно-правовий інститут. Про громадянство у сучасному розумінні можна вести мову з прийняттям перших конституцій. Його виникнення безпосередньо пов'язане з першими буржуазними революціями, втіленням ідеї рівності членів державної спільноти (у подальшому – рівності членів нації в її державно-правовому значенні), яка в свою чергу формується під безпосереднім впливом ідеї природних прав людини. Законодавче закріплення ідеї народного суверенітету призводить до того, що виникає необхідність чіткого визначення кола осіб – громадян, які мають право на його здійснення [1].

Дослідження питань громадянства одночасно пов'язане з правами і свободами людини і громадянина, а також суверенітетом держави. Необхідність поглибленої розробки взаємовідносин особи і держави впливає із проголошення України у статті 1 Конституції України демократичною, правовою державою, та визнання у статті 3 людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки в Україні найвищою соціальною цінністю, формування нової концепції “особа – держава - суспільство”. В умовах розвинутої демократії політична складова громадянства стає не тільки яскраво вираженою і забезпеченою правом, але й справляє вирішальний вплив на владу. Громадянське суспільство і держава – дві сторони єдиного цілого: політичного і державно організованого суспільства. Громадянство ж є саме тією ланкою, яка забезпечує конкретне втілення цієї єдності на рівні особи, без якої і поза якою і громадянське суспільство, і держава втрачають свою сутнісну визначеність і онтологічний взаємозв'язок між собою. Саме тому громадянство у всьому світі розглядається як одне із основоположних прав людини, завдяки якому будь-який громадянин стає повноцінним членом суспільства. Звідси єдине для всієї світової політичної практики прагнення до скорочення безгромадянства, упорядкування та універсалізації інституту громадянства на рівні загальноприйнятих принципів і норм міжнародного права [2].

Одним із критеріїв оцінки демократичності та відповідності міжнародному праву національного законодавства виступає врахування та практика реалізації положень статті 15 Загальної декларації прав людини, відповідно до якої кожна людина має право на громадянство, ніхто не може бути безпідставно позбавлений громадянства або права його змінити.

Віднесення Загальною декларацією прав людини громадянства до одного з основних прав людини заклало фундамент для дослідження громадянства в цьому новому напрямі. На сьогоднішній день право кожної людини на громадянство є тільки орієнтиром правового регулювання питань громадянства, якого повинна дотримуватись кожна демократична держава. Неможливість існування громадянства як абсолютного суб'єктивного права кожної людини, чи іншими словами, неможливість його гарантованості кожній людині, обумовлена тим, що громадянство як суб'єктивне право може існувати тільки в певних правовідносинах між державою та особою, які регулюються нормами права відповідної держави [1].

Кожна держава регулює питання набуття та припинення громадянства згідно принципу державного суверенітету, але жодна з них не може встановлювати відповідні

правила доволіно всупереч загально визнаним принципам міжнародного права. Громадянство як специфічний зв'язок входить до сфери правового регулювання не лише національного, а й міжнародного права.

Майже всі великі події в житті народів якимось чином торкаються проблем, пов'язаних з громадянством. Соціальні революції, виникнення нових держав, зміна державних кордонів, переселення – це неповний перелік питань, що мають найбезпосередніше відношення до громадянства. Крім того, серйозні суперечки можуть викликати наслідки колізій законів, які регулюють набуття і втрату громадянства в різних державах. Отже, вивчення міжнародно-правових проблем громадянства являє собою практичний інтерес. Значення громадянства у міжнародному праві протягом історії змінюється. З розвитком міждержавних відносин, з поширенням міграції населення підвищується вплив міжнародного права на регулювання питань громадянства [3].

Вперше на Гаазькій конференції з кодифікації міжнародного права 1930 р. була здійснена спроба універсальної кодифікації питань громадянства шляхом прийняття Конвенції з деяких питань, які стосуються колізій законів про громадянство. Конвенцією було визнано суверенне право держав визначати коло своїх громадян і обов'язок інших держав поважати це право тією мірою, якою воно відповідає загально визнаним принципам міжнародного права.

Останнім часом спостерігається тенденція інтенсивності процесів взаємопроникнення і впливу одне на одного міжнародного і національного права. З одного боку, саме внутрішнє право визначає позицію держави на зовнішньополітичній арені, і відповідно, обумовлює розвиток міжнародного права. З іншого боку – вплив останнього став різко зростати, що знайшло прояв і у сфері розробки нових правових принципів у цих сферах, і більш досконалих механізмів їх реалізації [4].

Міжнародне право встановлює правила, яких держави у разі їх участі у спеціальних міжнародних угодах повинні дотримуватись, здійснюючи національне регулювання права на громадянство. Загально визнані принципи і норми міжнародного права з питань громадянства безпосередньо не регулюють ці відносини. Вони лише встановлюють правові межі для регулювання кожною державою питань громадянства, не порушуючи суверенітет іншої держави.

Після визнання пріоритету правил міжнародного договору над правилами, встановленими національним законодавством значення міжнародно-правового регулювання питань громадянства особливо зросло. Вже Закон України “Про громадянство України” від 08.10.1991 р. [5] у статті 4 “Застосування правил міжнародних договорів” вказував: “Якщо міжнародним договором України встановлено інші правила, ніж ті, що містяться у цьому Законі, застосовуються правила міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України”. Аналогічні положення містить і діючий Закон України “Про громадянство України” від 18.01.2001 р. [6].

За статтею 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України [7].

Колізій між законодавством про громадянство різних держав уникнути неможливо. Їх виникнення викликає спори між державами, а для їх вирішення укладаються міжнародні договори. Конституційне право все ж таки не може вичерпно регламентувати механізм вирішення питань, пов'язаних з набуттям та припиненням громадянства. Більшість процедурних питань регламентується нормами адміністративного права, які регулюють суспільні відносини, що виникають у сфері організації і здійснення виконавчої влади. Відповідно до Порядку провадження за заявами і поданнями з питань громадянства України та виконання прийнятих рішень

[8] Державна міграційна служба України, Міністерство закордонних справ України, дипломатичні представництва, консульські установи України оформляють набуття та припинення громадянства України. Саме органи міграційної служби, діяльність яких регулюється нормами адміністративного права, приймають заяви і подання з питань громадянства; перевіряють факти та подані документи; дають висновки про набуття та припинення громадянства України, направляють разом з відповідними документами до Комісії при Президентові України з питань громадянства; визначають належність до громадянства України; ведуть облік осіб, які набули чи припинили громадянство; видають документи, що підтверджують громадянство; виконують рішення з питань громадянства.

Отже, правовий зміст та значення права на громадянство дає підстави стверджувати про регулювання конституційним, адміністративним та міжнародним правом. Адміністративне право, виходячи з норм конституційного права, визначає зміст механізму вирішення питань громадянства.

Реалізація права на громадянство – це переважно питання сфери національного регулювання. Однак, у наш час зростає його міжнародно-правове значення, що пов'язане із ускладненням міждержавних відносин, імміграцією, які породжують спори щодо правового статусу окремих груп осіб. Міжнародне право спрямоване на усунення колізій між національним законодавством різних держав. Пріоритет надається нормам міжнародного права, що створює базу для демократичного розвитку інституту громадянства.

Список використаних джерел:

1. Альбертіні Л.М. Правове регулювання громадянства в Європейських державах: Автореф. дис... канд. юрид. наук. - К. - 1999. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.libs.com.ua/>
2. Сагов Ч.А. Институт гражданства в Российской Федерации: Автореф. дисс... канд. юрид. наук. - М. -2011. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://lawtheses.com/institut>
3. Журавка О.В. Міжнародно-правова характеристика інституту громадянства: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – Х. - 1999. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.libs.com.ua/>
4. Варлен М.В. Гражданство: Россия и СНГ. М.: Проспект, 2010. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.alleng.ru/d/jur>
5. Закон України “Про громадянство України” від 08.10.1991 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/526>
6. Закон України “Про громадянство України” від 18.01.2001 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
7. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
8. Порядок провадження за заявами і поданнями з питань громадянства України та виконання прийнятих рішень, затверджений Указом Президента України від 27 березня 2001 р. № 215 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>